

Świat przeżywany, świat opowiadany

Szkice o literaturze rosyjskiej (i nie tylko)
dedykowane Profesor Annie Skotnickiej

ŚWIAT PRZEŻYWANY, ŚWIAT OPOWIADANY

SCRIPTA ŁUŻNIANA

Tom IV

seria pod redakcją
Heleny Duć-Fajfer

ŚWIAT PRZEŻYWANY, ŚWIAT OPOWIADANY

Szkice o literaturze rosyjskiej (i nie tylko)
dedykowane Profesor Annie Skotnickiej

Pod redakcją
Magdaleny Ochniak
Justyny Pisarskiej
Janusza Świeżego

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2026

Magdalena Ochniak
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 <https://orcid.org/0000-0001-6607-3067>

Justyna Pisarska
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 <https://orcid.org/0000-0002-1884-7125>

Janusz Świeży
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
 <https://orcid.org/0009-0006-7760-9174>

© Copyright by Księgarnia Akademicka & individual authors, 2026

Recenzentki
prof. dr hab. Halina Waszkielewicz
dr hab. Monika Sidor, prof. KUL

Opracowanie redakcyjne
Język polski: Tomasz-Łukasz Stanowski
Język rosyjski: Magdalena Ochniak, Janusz Świeży
Język angielski: Lily Buchanan

Projekt okładki
Paweł Sepielak

Na 7. stronie oraz na okładce wykorzystano fotografie autorstwa Joanny Madloch

ISBN 978-83-8368-553-3 (druk)
ISBN 978-83-8368-554-0 (pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788383685540>

Publikacja została dofinansowana ze środków Uniwersytetu Jagiellońskiego – Wydziału
Filologicznego UJ

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Profesor Annie Skotnickiej
z okazji Jubileuszu —
przyjaciele, koledzy, uczniowie

prof. dr hab. Anna Skotnicka

Tabula gratulatoria

Franciszek Apanowicz, Uniwersytet Gdański

Oksana Baranivska, Uniwersytet Jagielloński

Anna Bednarczyk, Uniwersytet Łódzki

Weronika Biegluk-Leś, Uniwersytet w Białymstoku

Natalia Bliszcz / Наталья Блищ, МГУ-ППИ в Шэньчжэне

Anna Bolek, Uniwersytet Jagielloński

Julia Briuchanowa / Юлия Михайловна Брюханова, Иркутский государственный университет

Matylda Chrząszcz, Uniwersytet Jagielloński

Maria Cymborska-Leboda, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Magdalena Dąbrowska, Uniwersytet Warszawski

Ksenia Dubiel, Uniwersytet Jagielloński

Helena Duć-Fajfer, Uniwersytet Jagielloński

Katarzyna Duda, Uniwersytet Jagielloński

Andrzej Dudek, Uniwersytet Jagielloński

Jan German, Uniwersytet Jagielloński

Anna Gildner, Uniwersytet Jagielloński

Katarzyna Glinianowicz, Uniwersytet Jagielloński

Joanna Gorecka-Kalita, Uniwersytet Jagielloński

Julia Goworuchina / Юлия Анатольевна Говорухина, Балтийский федеральный университет имени Иммануила Канта в Калининграде

Justyna Góra, Uniwersytet Jagielloński

Piotr Fast, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Małgorzata Filipek, Uniwersytet Wrocławski

Tomasz Hodana, Uniwersytet Jagielloński

Leon Humphries, teacher from Cornwall
Natalia Iwanowa / Наталья Иванова, журнал „Знамя”
Joanna Janik, Uniwersytet Jagielloński
Agata Jarek-Stanuch, Kraków
Katarzyna Jastrzębska, Uniwersytet Jagielloński
Mateusz Jaworski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Zauzsanna Kalafatics, Budapest University of Economics and Business
Marian Kisiel, Uniwersytet Śląski w Katowicach
Dzmitry Kliabanau, Uniwersytet Jagielloński
Tadeusz Klimowicz, Uniwersytet Wrocławski
Monika Knurowska, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Ewa Grażyna Komisaruk, Uniwersytet Wrocławski
Lesława Korenowska, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Lucyna Korycińska, Uniwersytet Jagielloński
Iwona Kowal, Uniwersytet Jagielloński
Natalia Kowtun / Наталья Ковтун, Красноярск
Natalia Kozłowska / Наталия Витальевна Козловская, Институт лингвистических исследований РАН, Российский государственный педагогический университет имени А. И. Герцена в Санкт-Петербурге
Michał Mariusz Kózka, Uniwersytet Jagielloński
Roman Krasilnikow / Роман Леонидович Красильников, независимый исследователь
Tatiana Kuczina / Татьяна Геннадьевна Кучина, Ярославский государственный педагогический университет имени К. Д. Ушинского
Michael Kuhn, Magdeburg, badacz niezależny
Joanna Kula, Uniwersytet Wrocławski
Elena Kurant, Uniwersytet Jagielloński
Boris Lanin / Борис Александрович Ланин, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Pavel Lavrinec / Павел Лавринец, Vilnius University
Aleksandr Ledieniow / Александр Владимирович Леденёв, Университет МГУ-ППИ в Шэньчжэне
Mark Lipovetsky, Columbia University
Jolanta Lubocha-Kruglik, Uniwersytet Śląski w Katowicach
Lidia Macheta, Uniwersytet Jagielloński
Joanna Madloch, Montclair State University
Elżbieta Mańczak-Wohlfeld, Uniwersytet Jagielloński

Irina Martjanowa / Ирина Анатольевна Мартянова, Российский государственный педагогический университет имени А. И. Герцена в Санкт-Петербурге
Włodimir Miakiszew, Uniwersytet Jagielloński
Galina Michailova / Галина Павловна Михайлова, Vilnius University
Mirosława Michalska-Suchanek, Uniwersytet Śląski w Katowicach
Michał Milczarek, Uniwersytet Jagielloński
Alicja Mrózek, Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wacław Mucha, William Marsh Rice University, Houston
Iwona Anna Ndiaye, Uniwersytet Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
Galina Nefagina, Uniwersytet Pomorski w Słupsku
Magdalena Ochniak, Uniwersytet Jagielloński
Bartosz Osiewicz, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Piotr A. Owiński, Uniwersytet Jagielloński
Krzysztof Ozga, Uniwersytet Jagielloński
Ewa Pańkowska, Uniwersytet w Białymstoku
Eulalia Papla, Uniwersytet Jagielloński
Beata Pawletko, Uniwersytet Śląski w Katowicach
Ewelina Pilarczyk, Uniwersytet Jagielloński
Władysław Piotrowski, Uniwersytet Jagielloński
Justyna Pisarska, Uniwersytet Jagielloński
Andrzej Polak, Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wawrzyniec Popiel-Machnicki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Ivan Posokhin, Comenius University in Bratislava
Grzegorz Przebinda, Uniwersytet Jagielloński
Tatiana Pudowa, Uniwersytet Pomorski w Słupsku
Wacław Rapak, Uniwersytet Jagielloński, czasopismo „Romanica Cracoviensia” i „Humanities and Cultural Studies”
Aliaksandr Rasapou, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Renata Rodak, Uniwersytet Jagielloński
Irina Romańska, Uniwersytet Jagielloński
Tatiana Rudi / Татьяна Робертовна Руди, Институт русской литературы (Пушкинский Дом) Российской Академии наук в Санкт-Петербурге
Tatiana Rybalczenko / Татьяна Леонидовна Рыбальченко, Томский государственный университет
Joanna Rybarczyk-Dybowska, Uniwersytet Jagielloński
Jakub Sadowski, Uniwersytet Jagielloński
Irina Schulzki, Monachium, badaczka niezależna
Monika Sidor, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Maciej Skrzypecki, Katowice, badacz niezależny
Janina Sołdatkina / Янина Викторовна Солдаткина, Московский педагогический
государственный университет
Anna Stankevicha / Анна Станкевич, Daugavpils
Barbara Stawarz, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Katarzyna Syska, Uniwersytet Jagielloński
Tünde Szabó, University of Pécs
Tadeusz Szczerbowski, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Jadwiga Szędzielorz, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Roman Szubin, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Michaił Szyszkin / Михаил Павлович Шишкин, писатель
Janusz Świeży, Uniwersytet Jagielloński
Tatiana Tarasienko / Татьяна Васильевна Тарасенко, Сибирский государственный
университет науки и технологий имени академика М. Ф. Решетнёва в Крас-
ноярске
Walerij Tiupa / Валерий Игоревич Тюпа, Российский государственный гуманитар-
ный университет в Москве
Urszula Trojanowska, Uniwersytet Jagielloński
Elżbieta Tyszkowska-Kasprzak, Uniwersytet Wrocławski
Kristina Vorontsova, Uniwersytet Jagielloński
Jakub Walczak, Uniwersytet Wrocławski
Beata Waligórska-Olejniczak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Halina Waszkielewicz, Uniwersytet Jagielloński
Aleksander Wawrzyńczak, Uniwersytet Jagielloński
Jewgienij Wodołazkin / Евгений Германович Водолазкин, Институт русской лите-
ратуры (Пушкинский Дом) Российской Академии наук в Санкт-Петербурге
Włodzimierz Wysoczański, Uniwersytet Wrocławski
Marcin Ziomek, Uniwersytet Jagielloński
Teresa Zobek, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Zamiast wstępu

Niniejszy tom dedykujemy Profesor Annie Skotnickiej z okazji platynowego jubileuszu. Uczestnikami tego *liber amicorum* są Jej nauczyciele, współpracownicy z czterech uczelni, koleżanki i koledzy z innych ośrodków akademickich, uczennice i uczniowie — rusycyści z Polski i zagranicy. Dołączył do nich także szczególnie bliski Pani Profesor pisarz Michaił Szyszkina, który zadedykował Jej swe niepublikowane wcześniej opowiadanie, oraz nauczyciele greki i języka angielskiego, od lat towarzyszący Jubilatce w rozwijaniu lingwistyczno-kulturowych pasji.

Pierwsza część tomu poświęcona jest osobie i dziełu Anny Skotnickiej. Rozdział ten zawiera szkic biograficzny i bibliografię naukową, wzbogacone o wspomnienia pierwszego Mistrza i najbliższych uczennic, a także podarunki: literackie w postaci opowiadań oraz esej filologiczny o *Odysei*. W części drugiej zgromadzono artykuły naukowe poświęcone różnym problemom literatury rosyjskiej XX i XXI wieku, życia literackiego czy przekładu. Prace te, choć różnorodne pod względem tematyki i przyjętych perspektyw metodologicznych, łączy wspólna cecha: są wyrazem uznania, szacunku i sympatii dla Jubilatki. Pragnienie współtworzenia tomu wyrażało znacznie więcej osób, części jednak stanęły na drodze terminy, pozostałym zaś inne — także geopolityczne — przeszkody.

Wszyscy jednak, zarówno obecni „drukiem” Autorzy i redaktorzy, jak i nieobecni, składamy Pani Profesor Annie Skotnickiej szczere i serdeczne gratulacje oraz najlepsze życzenia:

Πολυχρόνιον ποιῆσαι, Κύριος ὁ Θεός.

Ad multos et plurimos annos!

Многая и благая лета!

Many happy returns!

Sto lat!

JANUSZ ŚWIEŻY

„Literatura jest dla mnie jak powietrze”

Szkic do portretu Anny Skotnickiej

Anna Skotnicka zadebiutowała naukowo w styczniu 1979 roku jako studentka filologii rosyjskiej na Uniwersytecie Śląskim, uczestnicząc w konferencji naukowej „Dziesięć wieków rozwoju form wypowiedzi poetyckiej w literaturze rosyjskiej”, zorganizowanej przez profesora Ryszarda Łuźnego na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie wystąpiła z referatem o poetyce rosyjskiej wyliczanki, przygotowanym wspólnie z magistrem Piotrem Fastem¹. Wszystko w tym epizodzie biograficznym wydaje się z dzisiejszej perspektywy symboliczne: wskazuje na miłość do literatury, pasję naukową i zainteresowanie poetyką; łączy dwie uczelnie — pierwsze i aktualne miejsce pracy; przywołuje postaci wybitnych uczonych: nestora polskiego literaturoznawstwa rusycystycznego, który — jak wspomina ówczesna magistrantka — z entuzjazmem oklaskiwał Jej referat, teraz zaś w serii jego imienia ukazuje się tom dedykowanych Jubilatce prac; oraz pierwszego Mistrza, z którym wkrótce podejmie zawodową współpracę i zaprzyjaźni się na całe życie.

Urodziła się Anna Skotnicka w Wałbrzychu 18 października 1956 roku, a dzieciństwo i lata szkolne spędziła w Częstochowie. Jako uczennica LO im. Władysława Broniewskiego, zainspirowana przez uwielbianą nauczycielkę Annę Burchacką,

¹ Artykuł pokonferencyjny ukazał się — jak to wówczas bywało — dopiero kilka lat później: A. Skotnicka, P. Fast, *Poetyka wyliczanki rosyjskiej*, [w:] *O poezji rosyjskiej. Od pieśni ludowej i poezji staroruskiej do liryki nowożytnej i współczesnej*, red. R. Łuźny, Warszawa–Kraków 1984, s. 55–61.

wzięła udział w olimpiadzie języka rosyjskiego, której finalistką została w 1975 roku, co dało Jej prawo ubiegania się o przyjęcie bez egzaminów wstępnych na dowolną uczelnię w Polsce. Wybrała Sosnowiec, gdzie działała śląsko-zagłębiowska rusycystyka. Studia ukończyła w roku 1979, broniąc pracy magisterskiej „Struktura świata przedstawionego w prozie Wadima Szefnera”, przygotowanej na seminarium prof. Gabrieli Olak-Porębiny; z pracą tą wiąże się najwcześniejsza publikacja w dorobku Skotnickiej². Już w tych naukowych juveniliach uwidoczniło się szczególne zainteresowanie właśnie prozą, dominujące w późniejszych badaniach Jubilatki, choć szereg ważnych tekstów poświęciła Ona również poezji i publicystyce. Zakres chronologiczny prac obejmuje literaturę sowiecką i rosyjską XX i XXI wieku — od lat 20. i 30., poprzez czasy odwilży, застою, pieriestrojki, upadku ZSRS aż do czasów całkiem najnowszych. Bohaterami studiów i monografii Autorki stali się zarówno twórcy wybitni i znani, jak i zapomniani. Są to — obok Jej ukochanych: Borysa Pasternaka, Władimira Nabokowa i Michaiła Szyszkina — Anna Achmatowa, Walentin Katajew, Wieniamin Kawierin, Bułat Okudźawa, Jurij Trifonow, Wasilij Szukszyn, Asar Eppel, Władimir Makanin, Ludmiła Pietruszewska, Ludmiła Ulicka, Maja Kuczerska, Jewgienij Wodołazkin i wielu innych, których twórczość ilustruje motywy, zjawiska, tendencje i procesy literackie, jakim poświęciła artykuły i rozdziały w książkach. Problematyka prac skupia się zasadniczo wokół zagadnień „poetyki tekstu w jej związkach z egzystencjalnym wymiarem literatury”³, czyli tego, co — obok „relacji między literaturą a rzeczywistością” (autoreferat) — od zawsze najbardziej Uczoną ciekawiło: literackości w sensie estetycznym i antropologicznym. Uwagę Skotnickiej przykuwały często okresy przełomów w historii i kulturze porewolucyjnej Rosji.

Wpływ na to wszystko miały czas, miejsce i, rzecz jasna, ludzie. Studia uniwersyteckie Anny Skotnickiej przypadły na lata poodwilżowe w Związku Sowieckim (a gierkowskie w PRL); praca nad doktoratem, podjęta u schyłku застою, zbiegła się z pieriestrojką i zapoczątkowaną przez nią polityką jawności. Materiałem rozprawy pt. „Współczesna radziecka proza wspomnieniowa (1956–1978). Autobiografia — dokument — autotematyzm”, obronionej na Uniwersytecie Śląskim w roku 1988⁴, stały się teksty, których powstanie umożliwiła postalinowska odwilż.

² A. Skotnicka, *System postaci działających w opowieści Wadima Szefnera „Pałac dla trojga albo Wyznanie kawalera”*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1980, t. 4, s. 155–159.

³ Autoreferat Anny Skotnickiej przygotowany w r. 2022 na potrzeby wniosku profesorskiego. Niegdyś był dostępny w internecie, dziś wykorzystujemy go dzięki uprzejmości prof. Piotra Fasta, jednego z recenzentów. Dalsze cytaty z tego tekstu oznaczam skrótem „autoreferat”.

⁴ Recenzentami w przewodzie byli profesorowie Telesfor Poźniak (Uniwersytet Wrocławski) i Jerzy Litwinow (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Wersja książkowa:

Prozę tę uznaje Skotnicka za „poligon doświadczalny dla całej literatury rosyjskiej po 1956 roku” (autoreferat), a szczególną wartość pracy upatruje w wykazaniu, „że synkretizm gatunkowy i rodzajowy współczesnej literatury zmusza badacza do rezygnacji z analiz wyłącznie genologicznych na rzecz struktur szerszych — prądotwórczych” (autoreferat). Opierając się na ustaleniach Michaiła Bachtina i Antoniego Kępińskiego, zajęła się też analizą portretów i autoportretów literackich z perspektywy antropologicznej.

Tu właśnie czasy, miejsce i ludzie odciskają swe piętno. Krakowsko-śląski rusycysta Stanisław Poręba pisał o literaturze po roku 1956 następująco: „za główną tendencję w ostatnim ćwierćwieczu literackim można uznać «człowiekoznawcze» zainteresowania twórców rosyjskich różnych generacji oraz orientacji artystycznych. [...] obecnie panuje już powszechna zgoda co do tego, że literatura piękna ma spełniać funkcję artystycznej antropologii”⁵. Autor przytoczonych słów był jednym z nauczycieli Anny Skotnickiej — najpierw jako wykładowca, później zaś promotor rozprawy doktorskiej, a „człowiekoznawcze” tematy niechybnie stanowiły przedmiot niejednej dyskusji z doktorantką. Dysputom sprzyjały szczególnie czasy po 1985 roku, które przyniosły zupełnie nowe możliwości poznawania i badania literatury, czasy „wielogodzinnych rozmów również ze studentami” (autoreferat). A wszystko to szczęśliwie dla Jubilatki działo się na śląskiej rusycystyce, gdzie zdecydowana większość literaturoznawców interesowała się naukowo XX wiekiem. Jej pasją stało się wówczas „rozpatrywanie zjawisk procesu literackiego *in statu nascendi*, porządkowanie ich, klasyfikowanie, podejmowanie prób tworzenia typologii” (autoreferat). Młoda badaczka zajęła się więc materiałem, który tradycyjnie stanowi domenę krytyki literackiej, czyli literaturą najnowszą, wprowadzając kolejne nazwiska i dzieła do obiegu naukowego, opisując z historycznoliterackiej perspektywy kształtujące się nurty i prądy, poszukując ich źródeł i kontekstów, wyjaśniając mechanizmy funkcjonowania rodzących się zjawisk. Materiał ten zdominuje dalsze studia Autorki, choć z czasem zmieniać się będą punkty ciężkości.

Literatura po rzeczonym roku 1985 wybuchła różnorodnością form i treści, za którymi próbowała nadążyć nauka o literaturze. Anna Skotnicka włączyła się w te próby ambitnie, opisując zjawiska najmniej oczywiste, takie jak proza „inna”, „nowa”, „postmodernistyczna”, w szeregu artykułów i w książce *Model prozy „innej”*

A. Skotnicka-Maj, *Rosyjska proza wspomnieniowa lat 1953–1978: autobiografia, dokument, autotematyzm*, Katowice 1991.

⁵ S. Poręba, *Problematyka antropologiczna we współczesnej prozie rosyjskiej*, [w:] *Postać w literaturze rosyjskiej XX wieku (analizy i przekroje)*, red. S. Poręba, Katowice 1983, s. 114.

w literaturze rosyjskiej po 1985 roku (Wrocław 2001), będącej podstawą habilitacji⁶. Autorka postawiła przed sobą — jak przyznaje w autoreferacie — „zadanie ryzykowne — uporządkowania tego, czego podstawą jest nieporządek i bunt w stosunku do najbliższej tradycji, przedstawienia jako modelu prozy, której cechą wyróżniającą była antymodelowość, niekanoniczność, opozycja wobec uprzywilejowanych społecznie sposobów literackiej wypowiedzi”. Wartością — naukową i dydaktyczną — dysertacji było też usystematyzowanie chaotycznej, często nieostrej terminologii stosowanej do opisu „innej” literatury przez krytyków i filologów oraz osadzenie nowych zjawisk w przerwany w czasach sowieckich procesie literackim.

W latach następnych, kontynuując badania nad prozą najnowszą, Uczona zasadniczo przeszła od prób porządkowania do analiz *stricte* literacko-antropologicznych. Najpełniej widać to w kolejnej monografii, zatytułowanej *Szczelina. Bohater współczesnej prozy rosyjskiej i jego światy* (Kraków 2020), która stała się „książką profesorską”⁷. Użyta w tytule metafora szczeliny, nawiązująca wprost do koncepcji Jolanty Brach-Czajny oraz do opisu kondycji człowieka współczesnego w pracach tej filozofki i w myśli Charlesa Taylora, została twórczo zastosowana do charakterystyki bohaterów dzieł najważniejszych pisarzy rosyjskich przełomu tysiącleci. Zainteresowanie Jubilatki skupiło się na formach doświadczenia kryzysu i rozdarcia jako głównych cechach egzystencji człowieka. Jednym z autorów, których twórczość została przeanalizowana w książce i innych pracach z tego okresu, był Michaił Szyszkin. Właśnie Skotnickiej zawdzięcza polska rusycystyka wprowadzenie jego nazwiska do badań literaturoznawczych i dydaktyki akademickiej. Zwieńczeniem tego wieloletniego procesu stała się ostatnia książka autorska w dotychczasowym dorobku naukowym Jubilatki — *Чысток света и тепла. Проза Михаила Шмикина* (Kraków 2024), stanowiąca monograficzne ujęcie całej twórczości pisarza.

Tematykę studiów, artykułów i szkiców Anny Skotnickiej, jakie powstawały w okresie od doktoratu po dziś dzień, a nie złożyły się na książkę⁸, cechuje charakterystyczne dla erudytów bogactwo. Wspomnieć trzeba arcyciekawe i nowatorskie analizy dzieł (np. *Requiem* Anny Achmatowej, tomu *Второе рождение* i powieści *Doktor Żywago* Borysa Pasternaka), motywów literackich (np. biblijnych,

⁶ Kolokwium odbyło się w r. 2002 przed Radą Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli profesorowie Stanisław Poręba, Józef Smaga i Tadeusz Klimowicz.

⁷ Tytuł został nadany przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę w 2023 r. na podstawie opinii profesorów Marii Cymborskiej-Lebody i Siergieja Kowalowa z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Piotra Fasta z UŚ, Jerzego Kapuścika z UJ, Tadeusza Klimowicza z UW.

⁸ Szczegółowe dane bibliograficzne zamieszczone są dalej w spisie publikacji Anny Skotnickiej.

Anna Skotnicka i Michaił Szyszkin w kawiarni „U Pęcherza” w podziemiach Collegium Maius UJ, 2016. Fot. Joanna Madloch

apokaliptycznych, szaleństwa, wstydu, zmierzchu kultury, codzienności, błyskawicy i rzeki, snu, a właściwie zasypiania i przebudzenia), postaci (np. świętych *jurodiwych*, „nowych Ruskich”), a także nowe artykuły o prozie wspomnieniowej, eseistyce podróżniczej Michała Milczarka czy sposobie czytania literatury rosyjskiej przez amerykańskiego pisarza George’a Saundersa. Obecnie zaś finalizuje książkę na temat „Czwartków”⁹, czyli nieformalnych spotkań młodych pisarzy i miłośników literatury w późnozastojowej Moskwie, którym udało się stworzyć przestrzeń wolności w zniewolonym świecie. Gospodarzem spotkań był pisarz Eduard Szulman, a jednym z uczestników Michaił Szyszkin¹⁰, oprócz niego jeszcze Władimir Szarow, Grigorij Czchartiszwili, znany w Polsce bardziej jako Borys Akunin, Dmitrij Prigow, Michaił Epsztejn (Epstein) i wielu innych, mniej lub bardziej znanych obecnie twórców kultury. Również ta monografia Jubilatki to praca pionierska, wypełniająca lukę, której w ojczyźnie bohaterów nikt dziś nie

⁹ „Четверги” lub, jak podaje Wikipedia: „Четверг (литературное объединение)”.

¹⁰ Pisarz wspomina o tym w opowiadaniu, które publikujemy w naszym tomie.

próbuję i nie może zlikwidować. I znów angażuje się Badaczka w swe dzieło z mozołem i wytrwałością, poszukuje śladów czwartkowych spotkań, rozmawia z ich bywalcami, niegdysiejszymi moskiewskimi studentami, teraz rozsianymi po całym świecie. Bez Jej trudu znaczna część wiedzy o tym fenomenie sowieckiego undergroundu umarłaby wraz odchodzącymi świadkami wydarzeń.

Wyżej mowa była o bohaterze jako jednej z dominant twórczości naukowej Anny Skotnickiej. Ale człowiek — po Panu Bogu — pozostaje dla Niej najważniejszy nie tylko w literaturze. Pominę kontekst rodzinny i towarzyski, by skupić się krótko na życiu zawodowym.

Jubilatka należy do pokolenia uczniów jednych z założycieli powojennej polskiej rusycystyki, Gabrieli¹¹ i Stanisława¹² Porębów — słuchaczy wykładów organizatora filologii rosyjskiej na UJ profesora Wiktora Jakubowskiego, którzy stali się twórcami i filarami analogicznego kierunku studiów na Uniwersytecie Śląskim. Najważniejszą postacią tamtejszej rusycystyki pozostaje jednak dla Skotnickiej prof. Piotr Fast — Jej pierwszy nauczyciel fonetyki i literaturoznawstwa¹³. Wśród wykładowców i kolegów na Alma Mater byli jeszcze Wacław Mucha, Teresa Zobek, Barbara Skubella-Klimczyk — wszyscy po studiach i doktoratach na UJ, a także m.in. Barbara Stempczyńska. Miała też Jubilatka to szczęście, że na różnych etapach pracy naukowej i dydaktycznej towarzyszyli Jej literaturoznawcy z innych polskich środowisk akademickich, w tym rusycystyczne legendy. Na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie pracowała w latach 1996–2006, byli to m.in. Franciszek Sielicki, Zbigniew Barański, Telesfor Poźniak, Krystyna Galon-Kurkowa, Anna Paszkiewicz, Łucja Kusiak-Skotnicka, Tadeusz Klimowicz, Ewa Komisaruk, Izabella Malej czy Elżbieta Tyszkowska-Kasprzak. W krakowskiej Akademii Pedagogicznej (późniejszym Uniwersytecie Pedagogicznym, a dziś Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej) współpracowała m.in. z nieodżałowanym Józefem Smagą, „winowajcą” Jej przenosin z Wrocławia w 2006 roku (Smaga zawsze cenił Skotnicką, a od czasu recenzowania Jej habilitacji wytrwale zabiegał, by zatrudniła się na UP¹⁴), Barbarą Stawarz, Jadwigą Szędzielorz, Tadeuszem Szczerbowskim (wybitnym językoznawcą o szerokich zainteresowaniach literackich). Na Uniwersytecie

¹¹ Gabriela Olak-Porębina (1927–1996), absolwentka UJ (1951), wykładowczyni i pierwszy wyhabilitowany w macierzystej uczelni docent-rusycysta (1964), była jednym z organizatorów filologii rosyjskiej najpierw (1969) w Wyższej Szkole Pedagogicznej — wkrótce przekształconej w Uniwersytet — w Gdańsku, skąd w 1974 r. na stałe przeniosła się na Śląsk.

¹² Stanisław Poręba (1930–2012), absolwent UJ (1955), nauczyciel w Krakowie i Gdańsku, od 1974 r. zatrudniony na Uniwersytecie Śląskim.

¹³ Rolę Fasty chętnie podkreśla sama Skotnicka; ten z kolei nazywa Ją swoją „Pierwszą Ważną Studentką”. Zob. *Spotkania i niespotkania z Anią Skotnicką* w niniejszej książce.

¹⁴ Słyszałem to nieraz od samego śp. Profesora.

Jagiellońskim, na którym podjęła pracę w roku 2010, do czego skłoniły ją redukcje programowe, jakie dotknęły historię literatury na UP, ale przede wszystkim usilne starania dyirekcji IFW UJ i szczególnie profesor Haliny Waszkielewicz¹⁵, kierującej Katedrą Literatury Rosyjskiej XX i XXI wieku w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej, współpracowała m.in. z profesorem Anną Gildner, a także z nestorami rusycystyki historycznoliterackiej: Jadwigą Szymak-Reiferową, Władysławem Piotrowskim, Ewą Korpałą-Kirszak i Eulalią Papłą, którzy, przeszedłszy na emeryturę, pozostawali aktywnymi uczestnikami niezwykle wówczas bujnego życia naukowego Katedry. Kolegami na UJ byli też historycy literatury z innych zakładów, m.in. Krystyna Pietrzycka-Bohosiewicz, Jerzy Kapuścik, Grzegorz Przebinda.

Kontakty z krakowską rusycystyką zaczęły się jednak znacznie wcześniej: pośrednie, dzięki nauczycielom i kolegom w macierzystej uczelni — absolwentom UJ, bezpośrednie zaś — od wspomnianej na początku konferencji, przez staż przeddoktorski u docenta Piotrowskiego i cykliczne konferencje naukowe na UŚ, których wiernymi uczestnikami byli „ujotowscy” uczeni. Na konferencjach skrzyżowały się drogi Jubilatki i historyków literatury rosyjskiej ze wszystkich polskich ośrodków akademickich, z takimi zaś jak Janina Sałajczykowa, Franciszek Apanowicz i Irena Fijałkowska-Janiak z Gdańska, Andrzej Drawicz i Alicja Wołodźko-Butkiewicz z Warszawy, Ewa Sławęcka z Krakowa i Rzeszowa, Zbigniew Maciejewski z Lublina czy Galina Nefagina ze Słupska współpracowała bliżej ze względu na wspólne zainteresowania literaturą XX i XXI wieku.

O konferencjach warto napisać nieco szerzej, tym razem jednak o tych, których *spiritus movens*: pomysłodawczynią, animatorką i organizatorką lub współorganizatorką była Anna Skotnicka, gdyż są one istotne nie tylko dla polskiej rusycystyki. Pierwszą taką imprezą była międzynarodowa konferencja naukowa „Pisarze nowi, zapomniani i odkrywani na nowo” (Uniwersytet Śląski, Ustroń, 1995, współorganizator Piotr Fast). Zapropozowany przez Jubilatkę temat okazał się strzałem w dziesiątkę i przyciągnął liczne grono specjalistów z Polski, Rosji i Czech (później ukazał się zbiór materiałów pod takim samym tytułem¹⁶). Kolejne wielkie i mniejsze imprezy naukowe miały miejsce już na Uniwersytecie Jagiellońskim. W roku 2014 Anna Skotnicka wespół z piszącym te słowa zorganizowała konferencję z okazji jubileuszu prof. Haliny Waszkielewicz „От модернизма к постмодернизму. Русская литература XX–XXI веков = Od modernizmu do

¹⁵ Jubilatka „wypomina” mi czasem, że również za moją namową, co poczytuję sobie za zaszczyt.

¹⁶ *Pisarze nowi, zapomniani i odkrywani na nowo*, red. P. Fast, A. Skotnicka-Maj, Katowice 1996.

postmodernizmu. Literatura rosyjska XX–XXI wieku”; było to niezapomniane, radosne święto, goszczące w zabytkowych wnętrzach „Domu Polonii” przy krakowskim Rynku Głównym rusycystów z Polski, Litwy, Łotwy, Estonii, Węgier i Rosji¹⁷. Bodaj najważniejszymi inicjatywami Jubilatki były dwie konferencje z cyklu „Wybitni pisarze współczesnej literatury rosyjskiej = Знаковые имена современной русской литературы”, tym razem odbywające się w najdostojniejszych aulach Collegium Maius i Collegium Novum. Bohaterami konferencji stali się pojedynczy autorzy: w roku 2016 — Michaił Szyszkin, a dwa lata później Jewgienij Wodołazkin. W pierwszej udział wzięło ponad 50 badaczy z 14 krajów świata, kolejna zgromadziła już ponad 80 uczonych z 20 krajów. W obydwu, obok historyków literatury, lingwistów i tłumaczy, uczestniczyli sami pisarze, którzy nie tylko słuchali referatów, ale też odpowiadali na pytania, spotykali się z czytelnikami, prezentowali swe jeszcze niepublikowane utwory (Szyszkin — opowiadanie *Гул замух...*, Wodołazkin — „polski” fragment powieści *Брусбен*). Zrealizowany pomysł Anny Skotnickiej oraz tomy pokonferencyjne¹⁸ odbiły się szerokim echem nie tylko w Polsce i nie tylko w środowisku naukowym jako wyjątkowa w skali światowej przestrzeń badań i popularyzacji najnowszej literatury rosyjskiej. Trzecia impreza z cyklu, której bohaterką i uczestniczką miała być Maria Stiepanowa, zapowiedziana została na osławiony rok 2020; zaawansowane plany pokrzyżowała jednak pandemia COVID-19, później zaś wojna Rosji z Ukrainą...

Niemniej udało się Jubilatce doprowadzić do szczęśliwego finału cztery inne sesje naukowe o nieco mniejszej skali, których znaczenie trudno jednak przecenić: dwa seminaria z cyklu „Michaił Szyszkin. Nowe interpretacje = Михаил Шишкин: новые прочтения”, poświęcone każdorazowo wybranej powieści autora: w roku 2019 — *Взятие Измаила* i w 2021 — *Записки Ларионова = Всех ожидает одна ночь*¹⁹; seminarium „Podróż. Rosja w Eseju — esej w Rosji”²⁰ w roku 2023; wreszcie

¹⁷ Opasły tom studiów pod takim samym tytułem wydany został wcześniej jako *liber amicorum* dla Haliny Waszkielewicz (red. A. Skotnicka, J. Świeży, Kraków 2014).

¹⁸ *Знаковые имена современной русской литературы: Михаил Шишкин* = *Wybitni pisarze współczesnej literatury rosyjskiej: Michaił Szyszkin*, red. A. Skotnicka, J. Świeży, Kraków 2017; *Знаковые имена современной русской литературы: Евгений Водолазкин* = *Wybitni pisarze współczesnej literatury rosyjskiej: Jewgienij Wodołazkin*, red. A. Skotnicka, J. Świeży, Kraków 2019. Obie monografie zbiorowe zapoczątkowały serię wydawniczą IFW UJ pod tytułem *Знаковые имена современной русской литературы*, wymyśloną i redagowaną przez prof. Skotnicką.

¹⁹ Materiały 1. seminarium ukazały się najpierw jako zredagowany przez A. Skotnicką blok tematyczny w kwartalniku „Przegląd Rusycystyczny” (2019, nr 4), a następnie weszły do tomu *Проза Михаила Шишкина. Новые прочтения* (red. A. Skotnicka, Kraków 2021), w którym zamieszczone zostały również artykuły przygotowane na 2. seminarium.

²⁰ Podobnie jak wcześniej teksty opublikowane zostały w zredagowanym przez A. Skotnicką bloku tematycznym w „Przeglądzie Rusycystycznym” (2023, nr 4).

— duże (25 referatów!) seminarium „Pisarze o wojnie w Ukrainie”²¹ w roku 2024. To ostatnie zamierzenie Jubilatki wychodziło poza ramy rusycystyki i samej tylko literatury rosyjskiej, gdyż zakładało przedstawienie, przedyskutowanie i poddanie naukowej refleksji wypowiedzi twórców z różnych kręgów językowych.

Organizacja cieszących się tak wysoką frekwencją imprez naukowych poświęconych ważnym dla dyscypliny autorom i problemom zaowocowała dużą rozpoznawalnością Anny Skotnickiej w kręgach rusycystów-literaturoznawców na świecie. Trwałą pozycję w środowisku zapewniły Jej również, a może przede wszystkim, książki i studia napisane w języku polskim i rosyjskim, opublikowane przez uznane wydawnictwa i na łamach prestiżowych czasopism naukowych. Świadectwem rangi naukowej Jubilatki są też niewątpliwie zadedykowane Jej artykuły, jakie ukazują się w niniejszym tomie. Nazwisko Skotnickiej nie jest obce również czytelnikom spoza branży dzięki artykułom i recenzjom poświęconym literaturze rosyjskiej, ukazującym się w takich tytułach jak „Literatura na Świecie”, „Odra”, „Kresy”, „Opcje”, „Śląsk”, „Res Publica Nowa” czy „Dekada Literacka”.

Z działalnością naukową i popularyzatorską łączy się ściśle pasja dydaktyczna Jubilatki, doceniana zwłaszcza przez studentów ambitnych, kochających literaturę, filologów z powołania; im bowiem mogła dać najwięcej — nie tylko przekazując wiedzę, ale też towarzysząc w rozwoju intelektualnym, ukierunkowując, pogłębiając wrażliwość na piękno sztuki słowa i ucząc warsztatu, precyzowania spostrzeżeń, sądów i ocen. Podobnych „единомышленников”, swoistych bratnich dusz, było przez lata niemało, najpierw na macierzystym Uniwersytecie Śląskim, gdzie w latach 1988–1996 prowadziła Koło Naukowe Rusycystów, znane w całej Polsce dzięki przygotowanym pod Jej okiem trzem pionierskim tomom almanachu „Rosyjska Ruletka” (Sosnowiec 1994, 1995, 1996), w których wydrukowane zostały prace naukowe studentów, a także ich tłumaczenia literackie. We Wrocławiu z kolei skupiła wokół siebie i swej wizji współpracy ze studentami uczestników założonego i kierowanego przez Nią w latach 1998–2006 koła naukowego, wraz z którym wydała numer gazetki „Bazar Słowiański”.

²¹ Materiały znów ukazały się w specjalnym bloku pod red. A. Skotnickiej na gościnnych łamach „Przeglądu Rusycystycznego” (2025, nr 1).

Z Joanną Madloch, 2025. Fot. z archiwum J. Madloch

Najwyraźniejszy ślad praca dydaktyczna Anny Skotnickiej pozostawiła oczywiście w życiu magistrantów ze wszystkich czterech uczelni (pozwolę sobie wyróżnić tylko Agatę Jarek z UJ, współautorkę jednego z artykułów Jubilatki) oraz doktorantów — dwu wypromowanych (Joanna Kula we Wrocławiu i Monika Knurowska na UP w Krakowie) oraz tych, którym — mimo pasji i wybitnych predyspozycji — koleje życiowe uniemożliwiły sfinalizowanie dysertacji (Filippo Camagni i Gabriela Nowak na UJ). Wymienię jeszcze jedną uczennicę Anny Skotnickiej, choć nie magistrantkę ani doktorantkę, ale za to — powtarzając za Piotrem Fastem — Pierwszą Ważną Studentkę: dr Joannę Madloch, *de domo* Jastrzębską, nateńczas z Uniwersytetu Śląskiego, której wzruszające podziękowania dla Jubilatki przeczytać można kilka stron dalej obok nie mniej wzruszających wspomnień obu Doktorantek. Poza obowiązkiem kształcenia kadr do zwyczajnych zadań samodzielnych pracowników naukowych należy recenzowanie prac doktorskich i habilitacyjnych oraz opiniowanie wniosków profesorskich. Anna Skotnicka była

dotąd recenzentką w przewodach doktorskich Iriny Kabyszewej (2005), Katarzyny Uczkiewicz-Styś (2006), Katarzyny Witkowskiej (2011), Olgi Lewandowskiej (2016) oraz w postępowaniach habilitacyjnych Katarzyny Jastrzębskiej (2013), Leszka Engelkinga (2013) i Elżbiety Tyszkowskiej-Kasprzak (2016), była też recenzentką w postępowaniu o nadanie tytułu profesora Mirosławie Michalskiej-Suchanek (2024).

Dla kronikarskiego porządku wymienię jeszcze najważniejsze funkcje uniwersyteckie, jakie piastowała Anna Skotnicka: była zastępcą dyrektora Instytutu Filologii Rosyjskiej Uniwersytetu Śląskiego (1991–1993), kierowała Katedrą Literatury Rosyjskiej XX i XXI wieku w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ (2017–2019).

Anna Skotnicka — autoportret z lupą

Na koniec pozwolę sobie na prywatę: podczas pierwszej zorganizowanej przez Jubilatkę konferencji w Ustroniu jako świeżo upieczony absolwent rusycystyki zadebiutowałem z referatem na „dorosłej” sesji naukowej, co wspominam z rozrzewaniem. Wtedy też poznałem osobiście Panią Doktor Skotnicką, do której podchodziłem z należyтым szacunkiem, Ona zaś do mnie z powściągliwym dystansem. Na „ty” przeszliśmy później, gdy, redagując rosyjski numer „Dekady Literackiej”, zwróciłem się do starszej Koleżanki z prośbą, by napisała tekst o najnowszej prozie rosyjskiej²². Potem miałem szczęście kilkakrotnie współpracować z Anią podczas przygotowania konferencji i redagowania tomów pokonferencyjnych. Dość szybko udało mi się zasłużyć na skrócenie dystansu, jaki niewątpliwie cechuje Jej standardowe kontakty z ludźmi, i zacząłem odkrywać Anię serdeczną, pogodną i inteligentnie dowcipną²³. Każdy rok naszej znajomości dodawał — i niech nadal dodaje — do Jej obrazu kolejne epitety (przytoczę niektóre w kolejności alfabetycznej): błyskotliwa, dobra, delikatna, doceniająca, dociekliwa, dyskretna, hojna, koleżeńska, konsekwentna, lojalna, mądra, niekonfliktowa, niezłomna, odważna, pomysłowa, powściągliwa, prawa, pryncypialna, rozumiejąca, skrupulatna, sprawiedliwa, tolerancyjna, uczciwa, uważna, wierna, wrażliwa, wspierająca, współczująca, wybacząca, wymagająca, wytrwała, wyważona, życzliwa... I może jeszcze: nieco sceptyczna, na co wpływ miały zapewne rozczarowania, jakich nie szczędziło Jej życie — również zawodowe. Podziwiam Anię jako Uczoną, Nauczycielkę (nauczanie zawsze było sensem Jej pracy, dlatego lubi otrzymywać życzenia w Dniu Nauczyciela), ale nade wszystko jako Człowieka i — niech mi będzie wolno ogrzać się w blasku Jej chwały — Przyjaciela.

A tytuł tego szkicu? To udzielona bez cienia wahania odpowiedź Ani na pytanie, czym jest dla Niej literatura.

²² A. Skotnicka, *Literatura przyspieszonego rozwoju*, „Dekada Literacka” 1999, nr 10, s. 4–5, 27.

²³ Oraz Anię — miłośniczkę jamników, Jury Krakowsko-Częstochowskiej, Kornwalii, ciasta drożdżowego, a nade wszystko Świętego Józefa.

Bibliografia prac naukowych prof. dr hab. Anny Skotnickiej

Monografie

1. *Rosyjska proza wspomnieniowa lat 1953–1978. Autobiografia — dokument — autotematyzm*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1991, ss. 110.
2. *Model prozy „innej” w literaturze rosyjskiej po 1985 roku*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2001, ss. 225.
3. *Szczelina. Bohater współczesnej prozy rosyjskiej i jego światy*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2020, ss. 335.
4. *Чисток света и тепла. Проза Михаила Шишкина*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2024, ss. 221.

Artykuły

1. *System postaci działających w opowieści Wadima Szefnera „Pałac dla trojga albo wyznanie kawalera”*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1980, t. 4, s. 155–160.
2. *Kategoria chwytu artystycznego we wczesnej twórczości Wieniamina Kawierina*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1982, t. 6, s. 56–68.
3. *Autobiografia Wieniamina Kawierina „Oświecone okna”*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1983, t. 7, s. 82–91.
4. *Poetyka wyliczanki rosyjskiej*, [w:] *O poezji rosyjskiej. Od pieśni ludowej i poezji staroruskiej do liryki nowożytnej i współczesnej*, red. R. Łużny, Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe / Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1984, s. 55–61 (wraz z P. Fastem).

5. *Światopogląd powieści „Artysta nieznany” Wieniamina Kawierina*, [w:] *Rosyjska powieść XIX i XX wieku*, red. S. Poręba, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1984, s. 89–104.
6. *Pozycja autorska we współczesnej radzieckiej prozie wspomnieniowej*, „Slavia Orientalis” 1986, nr 1, s. 75–91.
7. *Współczesna radziecka proza wspomnieniowa. Stan badań i problematyka*, „Przegląd Humanistyczny” 1986, nr 11–12, s. 141–156.
8. *Uwagi o prozie historycznej Bułata Okudźawy*, [w:] *Z aktualnych studiów rusycystycznych*, red. W. Zmarzer, Olsztyn: Wydawnictwo WSP, 1987, s. 119–131.
9. *Portret literacki we wspomnieniach I. Erenburga i W. Katajewa*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1988, t. 12, s. 48–70.
10. *Apokalipsa naszych czasów w najnowszej literaturze radzieckiej*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1989, t. 13, s. 100–114.
11. *Uwagi o historii i strukturze ideowo-artystycznej almanachu „Litieraturnaja Moskwa”*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1990, t. 14, s. 30–52.
12. *„Requiem” Anny Achmatowej. Próba lektury*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1991, t. 15, s. 57–73.
13. *Autokreacja w prozie „Nowego Katajewa”*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1992, t. 16, s. 66–83.
14. *Szaleństwo jako wartość we współczesnej literaturze rosyjskiej*, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 1992, t. 17, s. 113–123.
15. *„Powtórne narodziny” Borysa Pasternaka*, [w:] *Czas wielkiej przemiany. Studia o literaturze rosyjskiej XX wieku*, red. P. Fast, A. Skotnicka-Maj, Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, 1995, s. 107–119.
16. *Библейские мотивы в послереволюционной литературе. Постановка вопроса*, [w:] *Literatura rosyjska. Nowe zjawiska. Reinterpretacje*, red. B. Stempczyńska, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1995, s. 185–195.
17. *Nowi pisarze w procesie historycznoliterackim po 1985 roku*, [w:] *Pisarze nowi, zapomniani i odkrywani na nowo*, red. P. Fast, A. Skotnicka-Maj, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1996, s. 193–203.
18. *Motyw wstydu w prozie rosyjskiej*, [w:] *Wstyd w kulturze. Zarys problematyki*, red. E. Kosowska, Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk” 1998, s. 95–107.
19. *Pomiędzy myślą a czynem. Wspomnienia Pasternaka i Sołżenicyna*, [w:] *Literatura i komunikacja. Od listu do powieści autobiograficznej*, red. A. Blaim, Z. Maciejewski, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1998, s. 259–273.
20. *Światy współczesnej prozy rosyjskiej. Zarys problemu*, „Slavia Orientalis” 1998, nr 2, s. 205–216.

21. *Wina, wyobcowanie i samotność. Proza rosyjska po 1989 roku*, „Kresy” 1998, nr 1, s. 92–106.
22. *Literatura przyspieszonego rozwoju*, „Dekada Literacka” 1999, nr 9/10, s. 4–5, 27.
23. *Najnowsza rosyjska proza wspomnieniowa. Zarys problemu*, [w:] *Literatura Słowian Wschodnich. Tendencje rozwojowe, przewartościowania*, red. M. Ściepuro, Zielona Góra: Wydawnictwo WSP, 1999, s. 191–198.
24. *Początek czy koniec. Proza rosyjska po 1985 roku*, [w:] *Od symbolizmu do postmodernizmu*, red. P. Fast, B. Stempczyńska, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1999, s. 106–115.
25. *Teatralizacja w prozie Ludmiły Pietruszewskiej*, „Slavica Wratislaviensia” 1999, nr 10, s. 175–183.
26. *Mit bohemy w najnowszej literaturze rosyjskiej*, [w:] *O literaturze rosyjskiej nowej i dawnej*, red. W. Skrunda, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2000, s. 273–282.
27. *Sztuka jako egzekucja w rosyjskojęzycznej prozie Władimira Nabokova*, „Slavica Wratislaviensia” 2003, nr 122, s. 309–313.
28. *Motyw zmierzchu kultury w petersburskiej prozie lat dwudziestych XX wieku. Zarys problemu*, „Slavica Wratislaviensia” 2004, nr 126, s. 51–57.
29. *Niezwykłość codzienności w rosyjskiej prozie drugiej połowy XX wieku*, „Slavica Wratislaviensia” 2004, nr 129, s. 135–141.
30. *Szczelina. Bohater prozy rosyjskiej końca XX wieku. Zarys problemu*, [w:] *Dialog, intertekst w literaturach wschodniosłowiańskich*, red. H. Mazurek, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004, s. 202–213.
31. *Czas noc. Proza Ludmiły Pietruszewskiej i Tatiany Tołstoj*, „Literatura na Świecie” 2005, nr 5/6, s. 260–267.
32. *Kłopoty z lekturą „Doktora Żywago” Borysa Pasternaka*, „Slavica Wratislaviensia” 2006, t. 139, s. 69–78.
33. *Pejzaż egzystencjalny w opowieści Władimira Makanina „Właz”*, [w:] *Szkoła moskiewska w literaturze rosyjskiej*, red. P. Fast, K. Jastrzębska, A. Mrózek, Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej, 2007, s. 47–74.
34. *Przestrzeń myśli. Metafora błyskawicy i rzeki w prozie Władimira Makanina*, „Przegląd Rusycystyczny” 2009, nr 1, s. 52–72.
35. *Образ „нового русского” в современной прозе*, „Slavica Wratislaviensia” 2009, nr 149, s. 225–232.
36. *Postać prawosławnego w prozie Mai Kuczerskiej. Powieść „Bóg deszczu”*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica” 2009, nr 2 s. 36–43.

37. *Rzeczy i ludzie w opowiadaniach Asara Eppela*, [w:] *Tekst — rzecz — egzystencja w literaturach słowiańskich*, red. B. Stempczyńska, J. Tymieniecka-Suchanek, Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, 2009, s. 169–185.
38. *Читающее тело в современной русской прозе*, „Przegląd Rusycystyczny” 2010, nr 2, s. 31–59.
39. *Biografia jako dialog w powieści Ludmiły Ullickiej „Daniel Sztajn, tłumacz”*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica” 2010, nr 3, s. 15–28.
40. *Образ автора в воспоминаниях Зои Маслениковой „Борис Пастернак. Встречи”*, [w:] *Мемуарыстыка росыjsка i jej konteksty kulturowe*, t. 2, red. A. Wołodźko-Butkiewicz, L. Łucwicz, Warszawa: Instytut Rusycystyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2010, s. 149–159.
41. *Na brzegach snu: zasypanie i przebudzenie w utworach współczesnej prozy rosyjskiej*, „Slavica Wratislaviensia” 2012, nr 155, s. 267–279.
42. *Мотив любви в „Письмовнике” Михаила Шишкина*, [w:] *Powrócić do Rosji wierszami i prozą. Literatura rosyjskiej emigracji*, red. G. Nefagina, Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, 2012, s. 308–316.
43. *Как устроен мир? „Письмовник” Михаила Шишкина*, „Przegląd Rusycystyczny” 2013, nr 2, s. 29–44.
44. *Мотив ребенка и семьи в прозе Михаила Шишкина: постановка вопроса*, „Уральский филологический вестник” 2014, nr 4, s. 77–90.
45. *Między przemocą a odmową życia. „Такая девочка, совесть мира” Ludmiły Pietruszewskiej*, [w:] *Od modernizmu do postmodernizmu. Literatura rosyjska XX–XXI wieku*, red. A. Skotnicka, J. Świeży, Kraków: Wydawnictwo „Scriptum”, 2014, s. 559–577.
46. *„Талант с неправильной пропиской”. Михаил Шишкин в зеркале критики*, „Русская литература и журналистика в движении времени. Ежегодник 2014” [Moskwa, wyd. 2015], s. 116–135 (wraz z A. Jarek).
47. *Мотив dziecka (rodziny) w prozie Michaiła Szyszkina. Próba analizy*, [w:] *Rosyjskie dzieciństwo*, red. K. Duda, A. Dudek, Kraków: Księgarnia Akademicka, 2015, s. 419–433.
48. *„Творчество — это проявление высшей любви к жизни”. Михаил Шишкин о Роберте Вальзер*, [w:] *25 lat polskiej rusycystyki w okresie transformacji. Idee. Problemy. Tematy*, red. P. Fast, Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, 2015, s. 95–115.
49. *Между утратой и надеждой : Книга книг Михаила Шишкина*, [w:] *Знаковые имена современной русской литературы: Михаил Шишкин*, ред. А. Скотницка, Я. Свежий, Краков: Wydawnictwo „Scriptum”, 2017, s. 65–87.

50. *Мотив скорби в прозе Михаила Шишкина*, „Slavica Wratislaviensia” 2018, nr 167, s. 533–549.
51. *Образ коллекционера в романе Михаила Шишкина „Взятие Измаила”*, „Przegląd Rusycystyczny” 2019, nr 4, s. 112–132.
52. *Общение влюбленных в „Лавре” Евгения Водолазкина*, [w:] *Знаковые имена современной русской литературы: Евгений* ред. А. Скотницка, Я. Свежий, Краков: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2019, s. 191–202.
53. *Relacje osobowe w esejach o pisarzach Michaiła Szyszkina*, [w:] *Міędzy metafikcją a non-fiction. Podmiotowość w literaturze rosyjskiej końca XX – początku XXI wieku = Между метафикцией и нон-фикшн: Субъективность в русской литературе конца XX – начала XXI века*, ред. G. Czerwiński, E. Pańkowska, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2020, s. 43–57.
54. *Круг чтения персонажей романа Михаила Шишкина „Записки Ларионова”*, [w:] *Проза Михаила Шишкина. Новые прочтения*, ред. А. Скотницка, Краков: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2021, s. 61–78.
55. *Мотив Тристана и Изольды в романе Михаила Шишкина „Венерин волос”: Постановка вопроса*, [w:] *Другие берега русской литературы и культуры: идеи, поэтика, контексты*, ред. Э. Тышковска-Каспшак, И. В. Мотеюнай-те, А. И. Смирнова при участии М. Гей, Вроцлав–Краков: Wydawnictwo „Scriptum”, 2021, s. 373–385.
56. *Субъектные отношения в эссе Михаила Шишкина о писателях*, „Практики и интерпретации: журнал филологических, образовательных и культурных исследований” 2021, № 6, s. 17–41.
57. *Rok 1991 w prozie rosyjskiej*, „Przegląd Rusycystyczny” 2022, nr 4, s. 9–24.
58. *Utrata i żaloba w prozie Michaiła Szyszkina*, „Ruch Literacki” 2022, R. 63, z. 1, s. 115–133.
59. *Сибирь в изображении философа. „В никуда” Михала Мильчарека*, [w:] *Литература Сибири в социокультурном пространстве*, ред. Ю. М. Брюханова, Иркутск: Издательство Иркутского государственного университета, 2022, s. 111–118.
60. *Spotkanie z innością. Amerykański pisarz czyta klasykę rosyjską*, „Slavia Orientalis” 2023, R. 72, nr 4, s. 833–849.
61. *W drodze. „Donikąd” Michała Milczarka*, „Przegląd Rusycystyczny” 2023, nr 4, s. 42–63.
62. *Pisarze rosyjscy wobec autodekolonialności*, „Przegląd Rusycystyczny” 2025, nr 1, s. 294–310.
63. *Geografia poetycka Iana Probstaina*, [w:] *Zrozumieć Wschód. Idee, interpretacje, konteksty. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Piotrowi Fastowi w 50-lecie*

jego pracy naukowej i dydaktycznej, red. M. Michalska-Suchanek, B. Pawletko, P. Charko-Klekot, Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, 2025, s. 131–151.

64. „Четвергу” — интерсубъективность, общение, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2026, t. 17, nr 2 (w druku).

Redakcja

1. „Rosyjska ruletka czyli fakultet rzeczy zbędnych” 1994, t. 1, ss. 120 (wraz z B. Biełuchą, J. Madloch, G. Wilk).
2. *Czas wielkiej przemiany. Studia o literaturze rosyjskiej XX wieku*, Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, 1995, ss. 164 (wraz z P. Fastem).
3. *Pisarze nowi, zapomniani i odkrywani na nowo*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1996, ss. 203 (wraz z P. Fastem).
4. „Slavica Wratislaviensia” 1999, nr 104: *Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich*, t. 2, ss. 185 (wraz z T. Poźniakiem).
5. „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica” 2010, nr 3, (wraz z z H. Chodurską, D. Dziewanowską).
6. *Od modernizmu do postmodernizmu. Literatura rosyjska XX–XXI wieku*, Kraków: wydawnictwo „Scriptum”, 2014, s. 723 (wraz z J. Świeżym).
7. *Михаил Шишкин. Знаковые имена современной русской литературы*, Kraków: Wydawnictwo „Scriptum”, 2017, s. 510 (wraz z J. Świeżym).
8. *Евгений Водолазкин. Знаковые имена современной русской литературы*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2019, s. 624 (wraz z J. Świeżym).
9. Blok prac pt. „Взятие Измаила” *Михаила Шишкина — новые прочтения*, „Przegląd Rusycystyczny” 2019, nr 4, s. 7–132.
10. *Проза Михаила Шишкина. Новые прочтения*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2021.
11. Blok prac pt. *Podróż. Rosja w Eseju — esej w Rosji*, „Przegląd Rusycystyczny” 2023, nr 4, s. 7–127.
12. Blok prac pt. *Pisarze o wojnie w Ukrainie*, „Przegląd Rusycystyczny” 2025, nr 1, s. 7–310.

Inne

1. *Sprawozdanie z XII Ogólnopolskiej Sesji Naukowej Rusycystów „Problem wartości i wartościowania w literaturze”*, „Slavia Orientalis” 1988, nr 1.
2. *Prawo wiecznego wrotu. „Maszeńka” Vladimira Nabokova*, „Odra” 1994, nr 10.
3. *Stan umysłu. Wokół „Stanu serca” Elżbiety Toszy*, „Opcje” 1994, nr 1.

4. *Teatr zamknięty Bułata Okudźawy* (rec. powieści *Wędrówki pamięci*), „Res Publica Nowa” 1997, nr 10.
5. *Słabość jak siła* (rec. tomiku N. Gorbaniewskiej *Nic nie będzie dziwnego*, Kraków 1997), „Śląsk” 1998, nr 5.
6. *Czytanie czytania* (rec. książki J. Szymak-Reiferowej *Czytając Brodskiego*, Kraków 1998), „Śląsk” 1998, nr 12.
7. Rec. książki N.N. Shneidmana *Russian Literature, 1988–1994: The End of an Era*, Toronto–Buffalo–London 1995, ss. 245, „Slavia Orientalis” 1998, nr 4.
8. *Rzeczywiście, beznadzieja!* (rec. wydanych w Polsce wspomnień N. Mandelsztam *Nadzieja w beznadziei*, Warszawa 1998), „Res Publica Nowa” 1998, nr 10.
9. *Długie pożegnanie* (rec. książki E. Tyszkowskiej-Kasprzak *Rosyjska poezja pokolenia „odwilżowego” w Polsce*, Wrocław 1997), „Śląsk” 1999, nr 2.
10. *Ruska dekada* (rec. książki J. Sałajczykowej *Dziesięciolecie przemian. Proza rosyjska lat 1985–1995*, Gdańsk 1998), „Śląsk” 1999, nr 6.
11. *Radzieckie rozkosze* (rec. utworu Juza Aleszkowskiego *Uwaga — orgazm!*), „Odra” 2001, nr 12.
12. Rec. tomu *Women and Russian Culture: Projections and Self-Perceptions*, ed. R. Marsh, New York–Oxford 1998, „Slavia Orientalis” 2001, nr 3.
13. Rec. tomu *Сергей Довлатов: творчество, личность, судьба. Итоги Первой международной конференции „Довлатовские чтения”*, сост. А. Ю. Арьев, Санкт-Петербург 1999, „Slavia Orientalis” 2001, nr 3.
14. *Zaczarowane królestwo* [rec. M. Sworzeń, *Opis krainy Gog (Latopis A.D. 2007)*, Biblioteka „Więzi”, Warszawa 2011, s. 256], „Śląsk” 2012, nr 1.

PIOTR FAST

Spotkania i niespotkania z Anią Skotnicką

Pamiętam datę mojego egzaminu magisterskiego. Pewnie dlatego, że jest nietypowa: niedziela 1 czerwca. Po wakacjach, pełen nadziei i oczekiwań związanych z pracą na Uniwersytecie Śląskim, przyjechałem do Sosnowca. Rozpakowałem się w akademiku na piętrze „asystenckim” i 1 października ruszyłem do boju. Niestety ówczesny rektor nie zgodził się na zaproponowany mi pierwotnie etat asystenta-stażysty. Zatrudnienie w takiej formie było w tamtych czasach (a jest jesień roku 1975) dość powszechną praktyką. Dawało szansę na udział w zajęciach prowadzonych przez profesorów, podpatrywanie i uczenie się prowadzenia zajęć, a co ważne, nie obciążało nadmiernie dydaktyką. Ta szansa przeszła mi koło nosa. Zatrudniono mnie na etacie lektora, co równało się obowiązkowi prowadzenia osiemnastu godzin dydaktycznych w tygodniu. Dla kogoś, kto dopiero skończył własną edukację, było to obciążenie niemal niewyobrażalne. W tym konkretnym przypadku sprawę komplikował jeszcze fakt, że Szefowa (pani profesor Gabriela Porębina; mówiliśmy o niej „Gabrynia”) przydzieliła mi bardzo różne zajęcia. Poza wstępem do literaturoroznawstwa (to mnie akurat interesowało) przypadły mi jeszcze zajęcia z historii literatury drugiej połowy XIX wieku i — co dosłownie mnie przerażało — osiem godzin w tygodniu ćwiczeń praktycznych w jednej grupie na pierwszym roku. Obligowało to do przygotowywania z dnia na dzień materiałów z zakresu ortografii, gramatyki praktycznej, rozumienia ze słuchu, pisania itp. Wymagało to zresztą nie tylko przygotowania materiałów, ale też — o zgrozo! — nauczania się tego wszystkiego na blachę, żeby nie dać ciała przed studentami. Dla kogoś, kto powtarzał rok przez ten przedmiot, to prawdziwy horror! Nie spałem po nocach i wezwanie do wojska na początek stycznia przyjąłem jak wybawienie.

Cały ten egotystyczny wstęp nie jest od rzeczy, ponieważ charakteryzuje kontekst, w którym z tak zwanego nienacka pojawia się bohaterka tego szkicu.

Tak się złożyło, że dostałem do prowadzenia w jednej grupie komplet ćwiczeń językowych i wstęp do literaturoznawstwa. W taki oto sposób od pierwszego dnia pracy na uniwersytecie stałem się „nauczycielką”, jak wtedy mówiliśmy, Ani Skotnickiej. Dla obu stron była to okrutna walka. Nietrudno sobie wyobrazić, jaką przyjemność dla studentki i studenta stanowić może dziesięć godzin zajęć w tygodniu z jedną osobą. Przyjemność dzieloną oczywiście z prowadzącym. Mało kogo dzisiaj z tej grupy pamiętam — minęło przecież ponad pięćdziesiąt lat. Z Anką natomiast od razu „zaskoczyło”. Katowałem ich wymową. Fonetyka zawsze w mojej opinii stanowiła o tym, jak mówiący w obcym języku będzie postrzegany przez *native speakerów*. Cztery godziny w tygodniu spędzaliśmy w laboratorium językowym, gdzie zamęczałem Bogu ducha winne studentki (bo nie przypominam sobie, by był w tej grupie chociaż jeden chłopak) wymową poszczególnych głosek, potem ich połączeniami, trudno wymawialnymi zbitkami językowymi, a wreszcie intonacją itd. Wychodziliśmy wszyscy z tych zajęć z brodami do pasa, z bólem w żuchwach, ale z poczuciem (przynajmniej ja), że mamy za sobą kawał dobrej roboty. Prawdziwe relacje — intelektualne, rzecz jasna — nawiązywaliśmy z Anią jednak podczas zajęć z poetyki i teorii literatury. Anka była studentką wyjątkową, nie tylko bardzo zdolną, ale i nad wyraz sumienną. Pracowała wytrwale nad językiem i brylowała na wszystkich przedmiotach teoretycznych. Często dociskała mnie do muru pytaniami, prośbami o wyjaśnienia, wątpliwościami. Nie bez znaczenia w naszej relacji było to, że spotkaliśmy się w sytuacji dla obojga inicjacyjnej. Ona zaczynała edukację, a ja nauczanie. Była dla mnie Pierwszą Ważną Studentką. I bardzo szybko stała się równoprawną partnerką w dysputach, sporach, odkryciach. W to wszystko zamieszany był także mój przyjaciel Wacek Mucha. Anka dodatkowo bardzo intensywnie pracowała nad swoim angielskim. W jakiejś mierze było to zasługą relacji z Wojtkiem Majem, którego wkrótce poznałem. Wojtek jest niewidomy i rola Anki polegała na czytaniu mu na głos (to czasy głęboko przedkomputerowe) lektur obowiązkowych (Wojtek zaczął właśnie studia na anglistyce). Tego jej wtedy zazdrościłem, bo sam za angielski wziąłem się dopiero kilkanaście lat później, już po habilitacji. Po powrocie z wojska na początku roku 1977 podjąłem ponownie pracę na uczelni, już wtedy na stanowisku starszego asystenta, bo przez ten wojskowy rok udało mi się opublikować dwa artykułiki. Nie wiązała nas wtedy z Anką zależność formalna, nie prowadziłem zajęć w jej grupie. Ale w kolejnych latach zaczęliśmy się spotykać po przyjacielsku. Poznałem Wojtka i gadaliśmy, gadaliśmy, gadaliśmy. A także śpiewaliśmy, bo Wojtek grał świetnie na gitarze i fortepianie, no i co nieco wypijaliśmy... Bodaj dwa lata

później spotkaliśmy się ponownie — na zajęciach z literatury XX wieku. Anka była wtedy aktywną członkinią koła naukowego rusycystów, które Gabrynia powierzyła mojej opiece. Nie pamiętam już dzisiaj, czym się tam konkretnie zajmowaliśmy, pamiętam natomiast, że jednym z odległych rezultatów tej współpracy był napisany wspólnie i opublikowany (Anka była już wtedy zatrudniona na uniwersytecie) artykuł *Poetyka wyliczanki rosyjskiej*. Nie mam charakteru, żeby sięgnąć teraz do tego tekstu, ale spodziewam się, że ani Ania, ani ja nie bylibyśmy zachwyceni. Był to czas hardkorowego strukturalizmu, mogliśmy więc badać sposób, w jaki wyliczanka wylicza — albo coś równie atrakcyjnego. Kto ma dość samozaparcia, może ten tekst odnaleźć i przeczytać, ale na własne ryzyko.

Po zatrudnieniu w zakładzie historii literatury rosyjskiej, który prowadziła profesor Porębina, Anka zajęła się rosyjską poodwilżową prozą wspomnieniową. Pisywała w tym czasie teksty poświęcone głównie pisarzom, których prace stanowiły materiał jej doktoratu. Zdobywała doświadczenie i niezależność. Pracowaliśmy też wtedy razem (mowa o pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych) nad dwoma tomami zbiorowymi: *Czas wielkiej przemiany* (1995) i *Pisarze nowi, zapomniani i odkrywani na nowo* (1996). Doświadczenie to zaowocowało później — w jej okresach „wrocławskim” i „krakowskim”.

Właśnie — okresy „wrocławski” i „krakowski”... Ten drugi jest z mojej perspektywy (myślę o codziennym życiu bohaterki tej opowieści) mniej znaczący. Nie naukowo czy dydaktycznie, lecz społecznie i przede wszystkim psychicznie. O tym trzeba napisać nieco obszerniej, bo rzecz nie jest prosta — ani dla Anki, ani dla grupki przyjaciół, która „działała” w naszym instytucie mniej więcej od połowy lat osiemdziesiątych. Oboje z Anką byliśmy jej członkami — i entuzjast(k)ami. Niekoronowaną władczynią tego grona była moja rówieśniczka, zarządzająca biblioteką ówczesnego Instytutu Filologii Rosyjskiej, Grażyna Wilk.

Grażyna była niezwykle ciepła, kontaktowa, otwarta i życzliwa. Straciliśmy ją w połowie lat nastych; jeździła namiętnie na rowerze i pewnego razu, wracając do domu, zginęła w wypadku.

Grażyna miała niecodzienny dar skupiania wokół siebie ludzi. Polonistka z wykształcenia, bibliotekarka z zamiłowania, jak magnes przyciągała koleżanki i kolegów głównie z naszego pokolenia, ale też starszych (jak na przykład Basia Stempczyńska) i młodszych (jak Anka właśnie). Spotykaliśmy się w jej gabinecie podczas wszystkich niemal przerw w zajęciach, w okienkach albo w ogóle w wolnym czasie. Dzięki niej powstało coś w rodzaju klubu herbaciano-dyskusyjnego. Wałkowaliśmy problemy zawodowe, przerzucaliśmy się conceptami, plotkowaliśmy. Gdyby Grażynka żyła w XIX wieku, na pewno byłaby duszą towarzyskiego salonu. Anka bardzo się z nią zaprzyjaźniła (o tych niesamowitych cechach

Grażyny i o jej roli „gospodyni uniwersyteckiego salonu” pięknie napisała po jej śmierci nasza bliska koleżanka Ewa Kosowska).

Dość aktywna koleżeńska grupa, która zdobywała sobie coraz większą popularność i manifestowała dość zwarte poglądy na naukę i sposoby prowadzenia zajęć, stała się solą w oku ówczesnej dyrekcji instytutu. Doszło do tego, że kierujący wtedy śląską rusycystyką profesor napisał do Grażyny oficjalny papier, że nie życzy sobie, by w jej gabinecie odbywały się jakieś nieformalne spotkania, które na pewno zaburzają pracę biblioteki. W odpowiedzi na to groteskowe zachowanie wysmarowaliśmy pismo (podpisane przez Grażynkę), w którym w podniosłym stylu pisaliśmy o inspirującej roli tego rodzaju spotkań, o wspólnocie pracowników i pracowniczek instytutu i tym podobnych banałach. Byliśmy oczywiście zbulwersowani, ale całe to wydarzenie jeszcze bardziej nas skonsolidowało. Wywiesiliśmy tę korespondencję na tablicy ogłoszeń instytutu i sprawa, jak nam się wydawało, poszła w zapomnienie. Wiedzieliśmy jednak, że za tą „aferą” kryją się pewne personalne zawirowania. Wkrótce stało się jasne, że kontrowersje między dyrekcją instytutu a kierowniczką biblioteki nie zakończą się na tablicy ogłoszeń.

Był to czas, kiedy Grażyna znalazła się w bardzo trudnej sytuacji osobistej. Śmiertelna choroba matki wpływała na rytm jej pracy (choć biblioteka działała bez zakłóceń). Na konsekwencje jej częstych spóźnień i urlopów na żądanie nie trzeba było długo czekać. Wszczęto postępowanie dyscyplinarne, w rezultacie którego Grażyna została przeniesiona na szeregowe stanowisko w bibliotece polonistycznej w Katowicach. Mimo że nasze kontakty z nią i jej bliskie relacje z Anią na tym nie ucierpiały, trudniej było nam się spotykać w szerszym gronie. Nasze dysputy przeniosły się do prywatnych mieszkań — głównie do Grażyny (zyskała na tym jednak katowicka część Wydziału, gdzie przeniósł się salon...).

Dlaczego piszę o tym tak obszernie? Otóż cała ta sytuacja miała nieoczekiwane i dramatyczne konsekwencje w życiu Ani Skotnickiej. Uważała ona — obiektywnie rzecz biorąc, słusznie — że wszyscy przyjaciele Grażyny powinni radykalnie, wręcz manifestacyjnie zareagować na jawną podłość osób, które doprowadziły do zdegradowania kierowniczkę biblioteki i niszcząco wpłynęły na jej i nasze życie. Formalnie rzecz biorąc, nie mieliśmy podstaw do takiego protestu. Zarzuty, które Grażynie postawiono, wynikały z potwierdzonych obiektywnie faktów. Nikt jednak w administracyjnej machinie uniwersytetu nie chciał albo z perspektywy formalnoprawnej nie mógł uwzględnić szczególnych okoliczności, w jakich znalazła się oskarżana o zaniedbania Grażyna. Ankę sytuacja ta niezwykle poruszyła. Namawiała nas, byśmy coś w tej sprawie przedsięwzięli. Jej usiłowania spełzły na niczym, bo my wszyscy, może mniej wrażliwi na krzywdę koleżanki, może mniej emocjonalnie zaangażowani, nie podjęliśmy żadnych kroków w jej obronie,

przekonani o praktycznej nieskuteczności takich działań. Anka się wtedy na nas i na cały uniwersytet po prostu śmiertelnie obrażała. Maksymalizm etyczny nie pozwolił jej zaakceptować nagannej w jej opinii postawy naszego kręgu koleżeńskiego i bezduszości administracyjnej maszyny uniwersytetu. Odeszła z Uniwersytetu Śląskiego. Miała już wtedy znacznie zaawansowaną rozprawę habilitacyjną, co dzięki życzliwości pewnych osób umożliwiło jej zatrudnienie na Uniwersytecie Wrocławskim.

Jej życie się wtedy radykalnie zmieniło. Nietrudno sobie wyobrazić, jak musi funkcjonować ktoś, kto mieszka dwieście kilometrów od miejsca pracy. Co prawda zajęcia odbywają się dwa–trzy dni w tygodniu, ale jak w takich okolicznościach skupić się na pracy naukowej? Jak wielkiego wysiłku trzeba, by radzić sobie z własną psychiką i zaadaptować się do nowego środowiska?

Trudno się dziwić, że nasze relacje uległy wtedy znacznemu rozluźnieniu. Z jednej strony wpłynęły na to ciągłe dojazdy Anki, z drugiej — nasze poczucie skrzepowania i pewnego dyskomfortu wobec jej heroicznie maksymalistycznej postawy etycznej, której konsekwencje, nawiasem mówiąc, ponosi i będzie ponosić do końca swojej zawodowej kariery. Chociaż praca w Krakowie nieco jej życie ułatwiła. Ale tylko „nieco”.

Widywaliśmy się więc z rzadka, czasami na jakiejś konferencji, czasami gdzieś niemal przypadkiem. Oboje pewnie czuliśmy się wtedy trochę niezręcznie.

Przez cały czas śledziłem jednak jej pracę. Czytałem artykuły i kolejne książki, zdarzało mi się opiniować jej teksty do druku w czasopiśmie. Pisała i nadal pisze świetnie. Obie jej książki — i „profesorską”, i kolejną, o Michaile Szyszklinie — uważam za dwa z największych osiągnięć polskiej rusycystyki w ostatnim czasie. Ja sam nic o takiej naukowej randze raczej nie napisałem. Na szczęście (dla mnie) nasze relacje z czasem się odbudowały. Dzisiaj znowu dyskutujemy, dzielimy się doświadczeniami i nienajlepszymi prognozami na przyszłość.

Na zakończenie mogę więc chyba powiedzieć, że Ania Skotnicka — po pięćdziesięciu latach, jakie upłynęły od naszego pierwszego spotkania — należy do kręgu moich najbliższych przyjaciół uprawiających „polską rusycystykę”. I mimo że jest to dzisiaj dyscyplina trudniejsza niż kiedykolwiek, duch w Pani Profesor Annie Skotnickiej nie słabnie. Żywo i z ogromną intelektualną werwą mówi o kolejnych planach naukowych.

Spis treści

Tabula gratulatoria	9
Zamiast wstępu	13
JANUSZ ŚWIEŻY	
„Literatura jest dla mnie jak powietrze”. Szkic do portretu Anny Skotnickiej	15
Bibliografia prac naukowych prof. dr hab. Anny Skotnickiej	27
PIOTR FAST	
Spotkania i niespotkania z Anią Skotnicką	35
JOANNA MADLOCH	
O Ani	41
JOANNA KULA	
Szanowna Pani Profesor, Droga Ania	43
MONIKA KNUROWSKA	
O Pani Profesor	47
МИХАИЛ ШИШКИН	
Сторож брату моему: Рассказ	49
LEON HUMPHRIES	
The Blue Circle	57
MACIEJ SKRZYPECKI	
Fałszywe rozkosze nostalgii. Czego Odyseusz dowiedział się u Syren	63

БОРИС АЛЕКСАНДРОВИЧ ЛАНИН	
Русская литературная дистопия: <i>State of exception</i> и язык.....	81
ЮЛИЯ АНАТОЛЬЕВНА ГОВОРУХИНА	
Письмо в редакцию как высказывание литературного журнала.....	93
JOANNA KULA	
Kaukaskie reminiscencje Osipa Mandelsztama z podróży do Armenii, czyli słowo o tęsknocie.....	105
ГАЛИНА МИХАЙЛОВА	
Борис Пастернак как субститут Шекспира в поэзии Анны Ахматовой.....	127
ЮЛИЯ МИХАЙЛОВНА БРЮХАНОВА	
Имя Бориса Пастернака в русской поэтической рефлексии XX века.....	141
ТАТЬЯНА ЛЕОНИДОВНА РЫБАЛЬЧЕНКО	
Мотив бегства от реальности в русских романах XX–XXI веков.....	159
РОМАН ВЛАДИМИРОВИЧ ШУБИН	
Ретроспекции и метаретроспекции в <i>Адъютанте генерала</i> Май-Маевского Павла Макарова	187
ИВОНА АННА НДЯЙ	
Образ Африки в эго-документах Анны Марли: Из наследия русской эмиграции.....	205
MONIKA KNUROWSKA	
„Nadzieja nie umiera nawet w piekle”. Doświadczenie łagru w prozie i liryce Juriija Dombrowskiego	223
МАРК ЛИПОВЕЦКИЙ	
Солдат и «чудики»: трикстеры эпохи застоя.....	247
НАТАЛЬЯ ИВАНОВА	
Амбивалентная ностальгия. Булат Окуджава и Юрий Трифонов: рифмы жизни и творчества	279
ЖУЖАННА КАЛАФАТИЧ	
Между романом и житием, или Как создается образ святости в романе Людмилы Улицкой <i>Даниэль Штайн, переводчик</i>	295

MATYLDA CHRZĄSZCZ

- W obronie materii. Dylematy ekofilozoficzne i relacja człowieka z naturą
w wybranych opowiadaniach ze zbioru *О теле души* Ludmiły Ulickiej 309

JOLANTA LUBOCHA-KRUGLIK

- „Literatura na ruszcie”. Terminologia kulinarno-literacka w *Manaradze*
Sorokina — kilka uwag o języku i przekładzie 325

MAGDALENA OCHNIAK

- Metaforyzacja przestrzeni moskiewskiego metra w eseju
Wiktora Pielewina *Подземне небо* 345

MATEUSZ JAWORSKI

- Диалог текстов в дистопиях Виктора Пелевина: О проблеме
интертекстуальности в романе *Transhumanism Inc.* 367

ИРИНА ШУЛЬЦКИ

- Квантовая феноменология чтения: Роман Михаила Шишкина
Письмовник 379

ВАЛЕРИЙ ИГОРЕВИЧ ТЮПА

- Нарративная стратегия романистики Евгения Водолазкина 405

ЯНИНА СОЛДАТКИНА

- Художественная рецепция творчества Иосифа Бродского
в романистике Евгения Водолазкина (*Авиатор, Брисбен, Чагин*) 417

ТАТЬЯНА ГЕННАДЬЕВНА КУЧИНА

- Памятник памятнику: О стихотворении Марии Степановой
Я памятник тебе / себе на месте этом зычном... 429

JOANNA MADLOCH

- Orpheus Looks at *Babushka on the Barricades*:
Photography in Maria Stepanova's *In Memory of Memory* 447

KRISTINA VORONTSOVA

- Женское тело в травматическом ландшафте: Пространство
и корпоральность в романе *Роза* Оксаны Васякиной 459

URSZULA TROJANOWSKA

- «За что пацаны воюют?» Образ гея в кривом зеркале пропаганды
(на материале сборника рассказов *Молчание о войне*) 481

JUSTYNA PISARSKA	
Nieprzyjemność poezji. O <i>Mojej waginie</i> Galiny Rymbu	499
MIROŚŁAWA MICHALSKA-SUCHANEK	
Opowieści chasydzkie Yakova Shechtera	515
BEATA PAWLETKO	
O duchowym pokrewieństwie słów kilka (Dicker-Brandeis, Kramer, Makarova)	533
KSENIA DUBIEL	
Język natury, natura języka. Poezja wojenna Ii Kiwy w perspektywie ekokrytyki.....	549
DZMITRY KLIABANAU	
The Persistence of Internal Colonial Narratives in Belarusian Historiography (1950s–2000s)	569
Noty o autorach.....	587

<https://akademicka.pl>

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

